

הנחיות קהילתיות, אמוניות והלכתיות בעקבות נגיף הקורונה

חגי תשרי תשפ"א

כתבו וערכו – צוות מכון שטראוס-עמיאל

לכבוד
שליחי שטראוס-עמיאל בכל אתר ואתר,

את הקובץ הראשון מסוג זה הוצאנו לקראת פורים לפני כחצי שנה. מאז הוספנו קובץ דומה לקראת פסח, קובץ עם רעיונות לטקס חזרה לבית הכנסת ועוד שלל דברים בדוא"ל, ווטסאפ וזום. עכשיו, עם התפרצות הגל השני בארץ ובמקומות אחרים, ובנוסף הגבלות שעוד נשארו בהרבה קהילות מסיביב לעולם בעקבות הגל הראשון, אנחנו נחלצים לקראת הימים הנוראים וחג הסוכות, שבעז"ה באמת יהיו זמן כפרתנו ושמחתנו.

אין ספק שהעולם כולו ועם ישראל עוברים ימים לא פשוטים בעקבות מגפת הקורונה. מתוך מחשבה לעזור לשליחי המכון ולקהילות שונות, ריכזנו את הנושאים והשאלות העומדות על הפרק ואנו שולחים אליכם ללימוד ולעיון. אתם מוזמנים לשלוח את החומר הזה לרבנים ומחנכים נוספים ולכל מי שתרו.

תודה מיוחדת לצוות המכון – הרב דני אפל, פנינה גיאת, הרב יהושע גרינשטיין, הרב בנגיי מאיירס ואביעד פתוחי חותם – על הכנת החומר המצורף.

"תכלה שנה וקללותיה, תחל שנה וברכותיה"

הרב ד"ר כתריאל ברנדר הרב אליהו בירנבוים
 נשיא המוסדות וראש הישיבה ראש המכון

תוכן עניינים

2		הלכות והנחיות
2	הקדמה	
2	התנהגות והיגיינה בבית הכנסת	
3	סליחות	
4	ראש השנה	
10	צום גדליה	
11	יום הכיפורים	
13	סוכות	
16	שמיני עצרת ושמחת תורה	
17	הנחיות לקהילה ורעיונות לפעולה	
17	כללי	
17	הכנה לראש השנה	
19	ראש השנה	
19	עשרת ימי תשובה	
19	יום הכיפורים	
20	סוכות	
21	שמיני עצרת ושמחת תורה	

הלכות והנחיות

הקדמה

ימי הדין והרחמים, ולאחריהם ימי השמחה של סוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה, הם אתגר גדול בעידן של מגפה עולמית. כמות האנשים במתחם בית הכנסת, אורך התפילה, השירה העוצמתית ותקיעות השופר, ריקודים, לחיצות הידיים והחיבוקים, כולם עומדים כאתגר בפני ההנחיות של מומחי הרפואה, על מנת שלא להידבק במחלת הקורונה. מטרת המסמך היא להציע בפניכם עצות שונות כדי לקיים, מחד, את התפילות והפעילויות בימי המועד, ובו זמנית לשמור שמירה הדוקה ואדוקה על הנחיות הגורמים הרפואיים והממשלתיים בכל מדינה ומדינה. כמוכן, ההנחיות שונות ממקום למקום ונתונות לשינוי מזמן כתיבת הדברים כאן ועד תחילת תקופת החגים – לחומרא ולקולא. ע"כ, יש לראות את כל מה שיפורט לקמן כעומד במקום מְשֻׁנֵי לעומת הנחיות הגורמים המוסכמים, ובכל סתירה בין הרעיונות המוצגים להנחיות המקומיות, משום "ספק פיקוח נפש", הרי שההנחיות גוברות על הכתוב במסמך זה.

לבסוף, מכיוון שבעז"ה מדובר על שינויים לשנה אחת בלבד ולא שינוי קבוע, אין צורך בהתרת נדרים¹.

הערה: כל הפנייה לטור ושולחן ערוך הינה לחלק אורח חיים, אא"כ נכתב בפירוש אחרת.

אנו מציעים כאן את עיקרי ההלכות שלדעתנו יעלו לדיון בקהילות ברחבי העולם, וכתבנו לפי הבנתנו את המקורות ואת המציאות. ככל שנגיע קרוב יותר לחגים, הדברים יעלו גם בפני פוסקים אחרים, ובמידת הצורך ובהתאם לשינוי במציאות, נעדכן את ההנחיות כאן.

התנהגות והיגיינה בבית הכנסת

הלכה פסוקה

- א. לחיצת ידיים ואיחולים פיזיים אחרים יש לעשות אך ורק בהתאם להנחיות המקומיות.
- ב. יש להתייעץ לגבי חיטוי המחזוריים של בית הכנסת, ולעודד אנשים להביא מהבית (לפני כניסת שבת ויום הכיפורים).
- ג. כמו כן יש להתייעץ לגבי פתיחת הארון, הוצאת ספר תורה, הגבהה וגלילה ושימוש בטליתות של בית הכנסת, ובמידת הצורך לספק כפפות, מגבונים, אלכוהול ו/או לצמצם את מספר האנשים הנוגעים בדברים אלו לבעלי תפקידים בלבד.
- ד. מספר קהילות בעולם הכינו מחיצה מפלסטיק שקופה (Plexiglass) כדי להעמיד בין בעל הקורא לעולה ולאפשר קירבה ביניהם בזמן קריאת התורה תוך כדי מיעוט חשש ההידבקות.

¹ גם למ"ד שמנהג שנהגת בו מחייב משום "נדר" (ר"ן, נדרים פ"א כדעת התוס' שנפסק בשו"ע יו"ד סימן ר"ד), פוסק הדגול מרבבה (שם, ד"ה "דכשלא") שאם אירע שעת הדחק חד-פעמית, ואינו רוצה לחזור בו מכל וכל מהנהגתו, זה מובן מאליה שכל זה היה כלול ב"נדרו" מלכתחילה, וא"צ בהתרת נדרים.

הרב צבי (הרשל) שכטר הביא את הסברה הבאה: "דבנדריים הלוך אחר לשון בני"א, ואחר כוונת הנודר, ופשטות הנהגתו במידת החסידות היתה, **דהיכא דאפשר ינהוג כן**, וממילא א"צ לזה התרת נדרים, ולכשיחזרו הדברים לקדמותם להיות כשנים כתיקונם, בדעתם להמשיך במנהגם ובמידת חסידותם. ומה"ט, נהגו בכל המקומות שבשנת בצורת שלא היה מספיק מצה לאכול, היו הגדולים מתקבצים יחד להתיר קטניות, דהוא ג"כ רק מטעם מנהג ומובן הדבר מאליה שבשעה"ד לא היה בדעת הקהילות מלכתחילה לנהוג באיסור."

<https://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/950102/rabbi-hershel-schachter/piskei-corona-4-customs-in-difficult-times/>

הרחבה ומקורות

- א. כפי שכתבנו בהקדמה, ההנחיות הרפואיות וכללי המדינה מחייבים אותנו להתנהג בצורה שונה מהרגיל, וחלק מזה הוא באיחולים ודרכי שאילת שלום שאנו רגילים אליהם מקדמת דנא. גם כאן יש לברר מה מותר ומה מומלץ, ולהנחות את הציבור להתנהג בהתאם.
- ב. במצב זה של ספק פיקוח נפש, באם כך מורים המומחים, יש לסמוך על דעת המתירים שימוש במגבון בשבת ויו"ט, וביניהם הרב צבי פסח פרנק² הרב משה פיינשטיין³, וכן התיר הרב נויברט⁴.
- ג. את הכפפות יש להניח במקום קרוב למקום הפעילות, כדי לצמצם אפשרות שגם עם כפפות אדם יגע בפניו או במקומות אחרים והכפפות כבר לא יועילו.

* * *

סליחות

הלכה פסוקה

- א. במקום צורך יש לקצר את הסליחות הנאמרות, כדי לאפשר מניינים נוספים או לקצר את הזמן שהמתפללים נמצאים יחד באותו מקום.
- ב. הזמן האופטימלי לסליחות הוא באשמורת הבוקר או מחצות הלילה⁵. השנה, כשיש צורך להשתמש באתו מרחב לכמה מניינים, אפשר להקל לומר סליחות לפני תפילת שחרית, או באשמורת הראשונה של הלילה⁶.

הרחבה ומקורות

- א. אמירת סליחות הינה מנהג יקר וקדום⁷. במידה וההנחיות מהגורמים הרשמיים מורות על זמן מוגבל שאפשר לשהות יחד או על הגבלת מספר האנשים שיכולים להיות יחד, דבר שיחייב מניינים נוספים, רצוי שלא לוותר על אמירת הסליחות, אלא לקצר אותן. אנו מציעים לשמור על מסגרת זו (עבור נוסח אשכנז):
- "אשרי" וחצי קדיש.
 - פיוט אחד או שניים, ואחריהם י"ג מידות. בערב ראש השנה יש להוסיף עוד שני פיוטים מעבר לאלה שנאמרים מדי יום⁸, ובעשרת ימי תשובה עוד אחד על אלה שנאמרים מדי יום.
 - אמירת "זכר רחמיך" הקצר, ואחריו "שמע קולנו"⁹.
 - וידוי אחד בלבד.
 - נפילת אפיים אחרי הווידוי, ומדלגים ישר ל"שומר ישראל" וקדיש שלם.

* * *

² שו"ת הר צבי חלק א, סימן קצ.

³ שו"ת אגרות משה, או"ח חלק ב, סימן ע.

⁴ שמירת שבת כהלכתה פרק יד, סעיף לו.

⁵ רמב"ם הלכות תשובה פרק ג הלכה ד, שו"ע סימן תקפא סעיף א, משנ"ב שם בהקדמה לסימן, שו"ת יחיה דעת או"ח חלק א סימן מו, אגרות משה או"ח חלק ב סימן קה.

⁶ אג"מ שם, "מפני הרב" מאת הרב צבי (הרשל) שכטר על הנהגות הרב סלובייצ'יק עמ' 120.

⁷ הטור בסימן תקפא הביא בשם הגאונים שהיו אומרים סליחות בעשרת ימי תשובה. השולחן ערוך שם סעיף א כתב ש"נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חדש אלול ואילך עד יום הכפורים. "ומתחילים בראש חודש אלול, שאז עלה משה למרום לקבל לוחות שניים (פרקי דרבי אליעזר פרק מו).

⁸ רמ"א שם.

⁹ כפי שנהוג בהרבה קהילות בערב יום הכיפורים, בו יש מנהג להמעיט בסליחות (רמ"א סימן תרד סעיף ב).

ראש השנה – תקיעת שופר (וגם באלול¹⁰)

הלכה פסוקה

- א. בראש ובראשונה, יש לדאוג לבטיחות ולבריאות הציבור בעת תקיעת השופר, ולמנוע אפשרות של הגעת רסיסי רוק אליהם. על כן יש לעמוד במרחק רב יותר מאשר הריחוק החברתי הסטנדרטי.
- ב. השנה (תשפ"א) אין תקיעת שופר ביום הראשון של ראש השנה, מאחר והוא חל בשבת.
- ג. חשוב לדאוג שכמה שיותר אנשים יזכו במצווה לשמוע קול שופר. יש לקיים מספר תקיעות במהלך היום, בין בבית הכנסת, בין במקומות ציבוריים כמו פארקים, ובמידת הצורך והאפשרות, בבתים פרטיים.
- ד. מומלץ ללמד כמה שיותר אנשים בקהילה את הלכות ומלאכת התקיעה, ולדאוג לשופרות כשרים עד כמה שהיד משגת.
- ה. במידה וצריך לקצר את זמן השהות בבית הכנסת ולכן יש צורך להמעיט בתקיעות, סדר העדיפות הוא:
 - תקיעות בחזרת הש"ץ אחרי מלכויות, זכרונות ושופרות. במקרה כזה לא מברכים את ברכת המצווה או את ברכת שהחיינו.
 - אם יש עוד זמן, מוסיפים על זה את 30 הקולות שלפני מוסף, בברכה.
 - אם יש עוד זמן, מוסיפים על זה את 40 הקולות שאחרי מוסף.
- ו. אפשר לדלג על הפיוטים סביב תקיעת שופר.
- ז. אם תוקעים שלא כחלק מהתפילה, מברכים את שתי הברכות ותוקעים 30 קולות. בעל תוקע שכבר ברך פעם אחת, יכול לתת לאחד השומעים לברך, או שהתוקע יברך פעם אחר פעם.
- ח. אם בעל התוקע לא צריך "מקריא", הדבר יחסוך זמן.

הרחבה ומקורות

- א. ברוב העולם הקפידו על ריחוק חברתי מחשש להידבקות דרך רסיסי רוק. ישנה סבירות גבוהה שככל שמגבירים את לחץ הוצאת האוויר מהפה, כך גם הרסיסים מגיעים רחוק יותר. זה נכון לשירה ונכון עוד יותר לתקיעת שופר. לאחר התייעצות עם מספר רופאים בישראל, אנו ממליצים על אפשרויות אלו לגבי תקיעת שופר:
 - ניקוי השופר היטב לפני השימוש בדרכים השונות.¹¹
 - התוקע יעמוד מאחורי מחיצה מפלסטיק קשיח וכדוי.
 - התוקע יהיה במרחק של 4-5 מטר [ולא 2 מטר המספיקים לדיבור רגיל]¹² מהמקריא ושאר הציבור.
 - הכיוון של השופר יהיה הפוך מהכיוון של הציבור. לדוגמה, בעל התוקע יעמוד בקדמת בית הכנסת עם השופר לכיוון ארון הקודש.
- ב. אין לכסות את חלק השופר שממנו יוצא הקול בכיסוי דוגמת מסכה, מאחר וכיסוי כזה משנה את הקול שיוצא מהשופר.¹³
- ג. יש לעשות הכל כדי לוודא שכל חברי הקהילה יוכלו לשמוע¹⁴ את השופר. בהנחה שמספר המקומות בבית הכנסת מוגבל, יש לפעול כך:

¹⁰ רמ"א סימן תקפא סעיף א. יש שנוהגים בקרב הספרדים לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת בעת אמירת י"ג מידות בסליחות (ילקוט יוסף מועדים מהלכות ודיני הסליחות סעיף יד).

¹¹ יש שממליצים על ניקוי בערק, בין או בחומץ, ויש שממליצים לא לעשות דבר, אלא רק לספוג את הרוק שנוצר בפיה ובקדח בחוטר (<https://kolshofar.co.il/אסון-וטיפול-בשופר/>).

¹² בעוד המנהג הרווח הוא שהתוקע עומד ליד הבימה (רמ"א סימן תקפה סעיף א) כדי ש"זכות התורה יגן עלינו לעלות זיכרונו לפנינו לטובה" (משני"ב שם ס"ק ג), הרי שמדובר רק על מנהג, שבוודאי נדחה בפני ספק פיקוח נפש, ואכן ההלכה היא רק שצריך לתקוע מעומד.

¹³ כך משמע מדין ציפוי השופר, שו"ע סימן תקפו סעיף טז ובמשני"ב שם, שכל עוד שאין הקול משתנה, השופר כשר. בניסוי שערכנו עם בעל תוקע מומחה, הייתה הבחנה ברורה בקול השופר בעת שכיסינו אותו עם מסכה ולאחר שהורדנו את המסכה.

¹⁴ נפסק להלכה שהמצווה הינה שמיעה ולא תקיעה (שו"ע סימן תקצ סעיף א), וכפי שעולה בבירור מניסוח הברכה (שם סימן תקפה סעיף ב).

הכשרת שליחים, מחנכים ורבנים לתפוצות

- יש לקבוע זמנים רבים ושונים כדי לזכות כמה שיותר חברי קהילה במצווה זו במהלך היום¹⁵. יש לזכור שהשנה – תשפ"א – תוקעים רק ביום השני מאחר והיום הראשון הוא שבת¹⁶.
- כדאי ללמד מראש כמה שיותר יהודים¹⁷ בקהילה את מלאכת התקיעה: איך לתקוע, מתי הקול אינו כשר וצריך לתקן וכו', כדי להגדיל את מספר התוקעים הפוטנציאליים, בין בבית הכנסת ובין במקומות אחרים¹⁸.
- אם תוקעים שלא כחלק מהתפילה (בבתים פרטיים, סבב נוסף אחרי התפילה, בפארק ציבורי, בלובי או בחנייה של בניינים בהם גרים יהודים וכו'), מברכים קודם התקיעות את שתי הברכות¹⁹ "לשמוע קול שופר ו"שהחיינו", ותוקעים 30 קולות בלבד²⁰ בצורה הבאה:
 - סט ראשון: שלש פעמים תקיעה-שברים-תרועה-תקיעה [סה"כ 12 קולות]
 - סט שני: שלש פעמים תקיעה-שברים-תקיעה [סה"כ 9 קולות].
 - סט שלישי: שלש פעמים תקיעה-תרועה-תקיעה [סה"כ 9 קולות].
- ד. בעל תוקע שכבר בירך פעם אחת, אפשר לתת לאחד השומעים²¹ לברך²², או שהתוקע יברך פעם אחר פעם²³.
- ה. בשנה רגילה כשמתפללים בבית הכנסת עם מניין, אנו נוהגים לתקוע 30 קולות לפני מוסף, עוד 30 קולות אחרי ברכות מלכויות, זכרונות ושופרות²⁴ בחזרת הש"ץ, ואחרי מוסף משלימים למאה קולות (40 קולות למי שלא תקע בתפילת לחש²⁵ על סדר "מלכויות זכרונות ושופרות", או עוד עשרה קולות למי שכן תקע בתפילת לחש). השנה, אם יש הגבלת זמן כדי לאפשר לעוד מניינים להתקיים, או שיש מגבלה על הזמן שאפשר לשהות בבניין, סדר העדיפויות לתקיעות בבית הכנסת הוא כדלהלן:

¹⁵ לגבי התקיעות בחודש אלול ובמהלך הסליחות, נדמה שאין צורך לשמוע אא"כ אדם מתפלל במניין (ועיין ציץ אליעזר חלק יב סימן מח).

¹⁶ כמובן, חובת ההשתדלות להגיע למקום בו תוקעים, תהיה דומה לחובתה במצוות דרבנן אחרות (קרי – השנה תוקעים רק ביום השני), כגון תפילה במניין ונטילת ידיים ללחם (ארבע מיל לפניו, מיל לאחוריו. שו"ע סימן צ סעיף טז וסימן קסג סעיף א), רחיצת ידיים לתפילה (פרסה לפניו, מיל לאחוריו. שם סימן צב סימן ד) ועוד.

¹⁷ בעוד המצווה היא, כאמור, השמיעה ולא עצם התקיעה, התקיעה בשופר צריכה להתבצע ע"י אדם שחייב במצווה, ואזי מי שאינו יהודי, וכן קטנים וחרשים, לא יכולים לתקוע עבור אחרים (שו"ע סימן תקפט סעיפים א-ב).

¹⁸ אנו חושבים שעצות אלו פותרות את האתגר שכל מי שמעוניין יוכל לשמוע שופר ביום השני. אנו בדעה שאין מקום להשמיע את השופר דרך "זום" וכדו' בראש השנה עצמו, הן בגלל איסור חשמל ביו"ט והן בגלל הספק הגדול האם יוצאים ידי שופר דרך מסך [שו"ע סימן תקפז]. אם אף אחת מהעצות לעיל אינה בר-ביצוע ע"י חברים ספורים מהקהילה בגלל בידוד, איסור יציאה מהבית עבור אנשים בסיכון ועוד, אין ספק שזה בגדר "אונס רחמנא פטריה" אם לא יוכלו לתקוע בעצמם, מה גם שהשנה התקיעות ביום השני הינם מדרבנן בלבד, שבוודאי נדחה בפני ספק פיקוח נפש.

¹⁹ השנה כשלא תוקעים ביום הראשון של ראש השנה, כולם מסכימים שמברכים "שהחיינו" כאשר נתקע ביום השני של החג (שו"ע סימן תר סעיף ג).

²⁰ שו"ע סימן תקצ סעיף ב, וכן בבאור הלכה סימן תקצג סעיף ב, ד"ה "ואם", בעוד תקיעות על סדר הברכות במוסף נעשות רק במניין (שו"ע סימן תקצב סעיפים א-ב ומשני"ב שם ס"ק ו).

²¹ אם ישנה קבוצה המורכבת מגברים ונשים, יש לתת לגבר לברך, מכיוון שהוא חייב במצווה בעוד נשים פטורות. במקרה שתוקעים לקבוצה המורכבת רק מנשים, כמובן שאשה יכולה לתקוע (שו"ע סימן תקפט סעיף ו) ואף לברך (רמ"א ומשני"ב שם ס"ק ט).

²² משני"ב סימן תקפה ס"ק ה.

²³ רמ"א שם, סעיף ב.

²⁴ שו"ע סימן תקצב סעיף א.

²⁵ משני"ב שם ס"ק א.

- תקיעות בחזרת השי"ץ אחרי מלכויות, זכרונות ושופרות. במקרה שלא תוקעים לפני מוסף, יתקעו כל פעם תשר"ת, תש"ת, תר"ת²⁶. במצב כזה, לא יברך את ברכת המצווה ושהחינו²⁷.
- התקיעות לפני מוסף עם ברכותיהן.²⁸
- רק אם יש עוד זמן, כדאי להשלים למאה תקיעות, מכיוון שאותה השלמה היא רק מנהג²⁹. אם זה לא יבלבל את הציבור, אפשר לחסוך זמן אם יתקעו גם אחרי אמירת מלכויות, זכרונות ושופרות בתפילת העמידה של מוסף בלחש³⁰, בה לא "מקריאים" את התקיעות.
- אם אכן יש לחץ זמן, אפשר לדלג על הפסוקים והפיוטים שנלווים בד"כ לתקיעת השופר ("עת שערי רצון להיפתח", אמירת "למנצח לבני קרח"³¹ שבע פעמים, פסוקי "מן המצר", וכן הפיוטים "היום הרת עולם" ו"ארשת שפתינו"³²).

* * *

ראש השנה – תפילות בציבור

הלכה פסוקה

- א. במקום צורך טוב לקצר את תפילות היום כדי לאפשר מניינים נוספים או לקצר את הזמן שהמתפללים נמצאים יחד באותו מקום.
- ב. אם מקיימים מספר מניינים, יש לשאוף להתפלל שחרית לפני שיעברו ארבע שעות זמניות מתחילת היום, ובדיעבד אפשר עד חצות.
- ג. אדם אחד יכול לתקוע בשופר ולקרוא בתורה במניינים שונים. לגבי שי"ץ, רק אם אין אנשים אחרים שיכולים לעבור לפני התיבה יהיה מותר, בדיעבד, לאדם אחד להיות שי"ץ יותר מפעם אחת.
- ד. סדרי העדיפויות הם להתפלל בציבור את הדברים שדורשים מניין ולוותר על דברים אחרים כגון פיוטים ופסוקי דזמרא.

הרחבה ומקורות

- א. מתוך הנחה שתהיה הגבלה על מספר האנשים שאפשר להכניס לבית הכנסת, עלינו להיערך לאפשרות של שינוי מתווה התפילה אליו או רגילים מדי שנה, כדי לנסות ולזכות כמה שיותר אנשים בתפילה בציבור בימי הדין. ייתכן ותהיה הגבלה לא רק על כמות המתפללים, אלא גם על הזמן שמותר לשהות יחד. כל זה מביא אותנו לצורך להתאים את התפילה תוך שמירה על הייחודיות של הימים הנוראים מחד, ועל הקפדה על ההנחיות מאידך.

²⁶ זאת כדי לצאת ידי חובת כל האפשרויות השונות בהגדרת "תרועה". כאמור, אם תוקעים 30 קולות לפני מוסף, אזי כבר יצאו ידי חובת האפשרויות השונות (רמב"ם, הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ג הלכה יב) ואזי יש מנהגים שונים מה תוקעים בסיום שלושת הברכות (ע"ע שו"ע שם).

²⁷ כפי שאנו נוהגים בכל מצווה – חוץ מברכת כוהנים בחזרת השי"ץ (וגם שם הניסוח אינו דומה לברכת המצוות הרגילה). דהיינו, בזמן שמקיימים מצווה במסגרת "ברכות" אחרות, לא מברכים ברכת אקב"ו. לדוגמה, לא מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לקרוא ק"ש" כחלק מברכות קריאת שמע בשחרית ובערבית, ושלא כשיטת ר' עמרם גאון שדחאו רבינו יונה בשם רבו (רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף א ע"א), וכן אין מברכים "אשר קדשנו במצוותיו וציוונו לברך ברכת המזון" כחלק מברכת המזון.

²⁸ מבואר בגמרא (ראש השנה דף טז ע"א בסוף) שתקיעות אלו לפני מוסף נתקנו בכדי לערבב את השטן, שרואה שעם ישראל מרבים לתקוע מעבר לשיעור הנצרך לצאת ידי חובת המצווה שהיא 30 התקיעות על סדר מלכויות, זכרונות ושופרות במוסף, ו"ניסתתמים" טענותיו נגד עם ישראל (רש"י שם ע"ב ד"ה "כדי לערבב"). לכן נראה שתקיעות אלו נוספו על גבי המצווה הבסיסית.

²⁹ ה"ערוך" בשם הירושלמי שהובא בתוס' (ראש השנה דף לג ע"ב, ד"ה "שיעור תרועה").

³⁰ כמנהג האר"י המובא בכף החיים (תקצב סעיף א), וכן מנהג הרבה מהחסידים (כפי שמביא האבני נזר, חלק או"ח סימן תמוז) וקהילות עדות המזרח.

³¹ תהלים פרק מז.

³² אכן, הפיוטים הינם רק מנהג ובכלל, נחלקו הפוסקים האם לומר פיוטים בחזרת השי"ץ או רק לפני ולאחריה (מגן אברהם, או"ח סימן סח ס"ק א). לכן, במקום צורך, ניתן עקרונית לדלג על כל הפיוטים בחזרת השי"ץ.

- ב. במצב שכזה, יש לשאוף לקיים כמה שיותר מניינים בחדרים שונים בו-זמנית. אם אין מספיק בעלי תפילה, בעלי קריאה, בעלי תקיעה וגבאים, יש לקיים את התפילות בזמנים שונים. יש לשאוף להתפלל שחרית לפני שיעברו ארבע שעות זמניות מתחילת היום, ובדיעבד עד חצות.³³
- ג. אותו אדם יכול לתקוע במניינים השונים, וכן לקרוא בתורה במניינים השונים, אע"פ שהוא כבר יצא ידי חובה.³⁴
- ד. בנוגע לשימוש כש"ץ במניינים שונים, רק בהיעדר בעלי תפילה אחרים ובנסיבות הקיימות של שעת הדחק, אפשר לעבור לפני התיבה במניינים שונים למרות שכבר יצא ידי חובה.³⁵
- ה. שירה וניגונים הם חלק בלתי נפרד מהווי התפילה בימים אלו. כפי שכתבנו בחלק של "התנהגות והיגיינה בבית הכנסת", יש להתייעץ עם מומחי רפואה בנוגע לשירה בציבור, ובהתאם להנחיות, לצמצם את השירה כמה שאפשר.
- ו. בהתחשב בכל הנ"ל, שני עקרונות מנחים את ההצעות לקמן:
- סדר העדיפות יהיה להתפלל את מה שחובה במסגרת מניין, עם ויתור על המנהגים [הטובים] שנוהגים בהם בשוטף בבית הכנסת, כגון אמירת הפיוטים³⁶, ופסוקי דזמרא³⁷. למעוניינים, אפשר להשלים דברים אלו לפני או אחרי התפילה, בבית.
 - יחד עם האמור לעיל, אין ספק שישנם פיוטים שהציבור הרחב מצפה להם מדי שנה. לכן, חשוב שהשליח ציבור יסדר את תפילתו קודם החג וידע מראש אלו פיוטים יש להשאיר על מתכונתם ככל שיאפשר הזמן.
- מתפללים ביחידות בבית מברכות השחר ועד סיום ישתבח ("א-ל חי העולמים) או, לנוהגים, עד סיום פרק ק"ל בתהילים. מתחילים במניין בקול עם חצי קדיש ו"ברכו"³⁸. ככל שיש יותר זמן, מוסיפים בסדר הזה: מתחילים את התפילה בציבור ב"נשמת כל חי"³⁹, ואם יש עוד זמן יש לומר לפני "נשמת" את "ברוך שאמר" ו"אשרי"⁴⁰. ואם הזמן עוד יותר מתרחב, יש להוסיף שני פרקים: "הללויה הללו את ה' מן השמים", וכן "הללויה הללו א-ל בקדשו"⁴¹. אם מתחילים ב"נשמת", החזן יקפיד להתעטף בטלית לפני אמירת "נשמת" כדי שיאמר חצי קדיש מיד אחר ישתבח.⁴²

³³ מעבר לכך, אם מתכנסים בשעות אחרות במהלך היום, אפשר לנהל תפילה מקוצרת. פרטים נוספים בחלק של "הנחיות ורעיונות לפעולה".

³⁴ ראש השנה דף כט ע"א, "אע"פ שיצא, מוציא", וכ"פ הרמ"א לגבי תקיעת שופר או"ח סימן תקפה סעיף ב.

³⁵ משני"ב סימן קכד ס"ק ה בשם האחרונים "כתבו האחרונים אם הש"ץ התפלל כבר בלחש ונודמן לו להתפלל חזרת הש"ץ בשביל צבור אחר לא יתפלל בלחש פעם שנית", ובשו"ת ציץ אליעזר חלק טז סימן יד.

תשובת מהר"ם ב"ח, מובאת בשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל א סימן יד) שהתיר לבן א"י שלא שומר יו"ט שני להוציא תושבי חו"ל בתפילה ביו"ט שני, וכן התיר ה"אמרי בינה" (אורח חיים, דיני שבת, סימן יא) לבן א"י להוציא בן חו"ל ידי קידוש ביו"ט שני של גלויות, ולמרות שיש חולקים על דעת המהר"ם ב"ח (שערי תשובה או"ח סימן תצו) במקרה של בן א"י שלא שומר יו"ט שני, נראה במקרה זה להקל, כי כאן הוא מחויב בתפילה מקבילה לזו של בני הקהילה, למרות שהוא בעצמו כבר יצא ידי חובה.

³⁶ יש לבחור את הפיוטים מתוך מחשבה על מה מקובל בציבור, מה יותר ידבר אליהם, ומה מנהג המקום. לדוגמא, הרב סולובייצ'יק היה נוהג לומר את הפיוט "האוחז ביד מידת משפט" - <https://www.yutorah.org/sidebar/lecture.cfm/963046/rabbi-hershel-schachter/piskei-corona-45-tefilla-b-tzibur-on-the-yamim-noraim>

³⁷ הרמב"ם, הלכות תפילה ונשיאת כפיים פרק ז הלכה יב.

³⁸ כשיטת הרמב"ם (הלכות תפילה ונשיאת כפיים פרק ט הלכה א) בה שם הוא כותב שתפילה בציבור מתחילה מאותו חצי קדיש לפני "ברכו".

³⁹ נשמת כל חי ועד סיום ישתבח הינה ברכה אחת, כפי שאנו נוהגים בו בסדר פסח (שו"ע סימן תפ סעיף א). בקהילות רבות המקום שבו מתחיל חזן שחרית ("המלך") הינו משמעותי ביותר, אך אין להתחיל ב"המלך" בלבד, מכיוון שזה באמצע "ברכת השיר" המתחילה במילה "נשמת".

⁴⁰ חיי אדם, חלק א כלל יט סעיף ו כאשר הזמן דוחק בשבת ויו"ט.

⁴¹ רש"י, פסחים ק"ח ע"ב ד"ה "פסוקי דזמרא", וכן נפסק להלכה בשו"ת סימן נב סעיף א בענין מי שאיחר לבית הכנסת וצריך לדלג כדי להספיק להתפלל את תפילת העמידה עם הציבור.

⁴² שו"ע סימן נג סעיף כ.

הכשרת שליחים, מחנכים ורבנים לתפוצות

- אם יש זמן, כדאי להתפלל תפילה בלחש ואחריה חזרת הש"ץ⁴³. אם הזמן דוחק, יש להתפלל את תפילת העמידה של שחרית כ"תפילה קצרה"⁴⁴. בגלל החיוב לסמוך גאולה לתפילה⁴⁵, יש להורות לציבור לומר מילה במילה בלחש עם הש"ץ⁴⁶ את שתי הברכות הראשונות של העמידה, קדושה כרגיל, ובסופו מילה במילה את תחילת הברכה השלישית⁴⁷ יחד עם החזן. אמירת הפיוטים, החל מ"ובכן תן פחדך..." יאמרו בשקט, והחזן יגביה את קולו לקראת סיומם וכל אחד ינסה להסתנכרן עם החזן באמירת "ברוך...המלך הקדוש". משם ממשיכים לבד עד סיום תפילת העמידה.
- אפשר לדלג על "אבינו מלכנו" אם הזמן דוחק.
- כדאי להמעיט בקדישים⁴⁸ למעט אלו שנאמרים ע"י החזן ובעל הקורא, אך אין לוותר על כל קדיש יתום וקדיש דרבנן עבור אותם אבלים שאמירת הקדיש חשובה להם ביותר. אנו מציעים לומר בשחרית "שיר של יום" ומייד אחריו, לנהגים, את תהלים כז ("לדוד ה' אורי") ואחריהם לומר קדיש יתום אחד. כמו כן בסיום התפילה להוסיף קדיש אחד אחרי "עלינו" בסיום התפילה⁴⁹.
- את העולים לתורה ולמפטיר יש להעלות כרגיל, אך אפשר לדלג על ה"מי שברך", לומר את ה"מי שברך" הרגיל אך לא להזכיר את שמות על בני המשפחה וכו', או לחילופין לומר "מי שברך" קצר בדומה לשמחת תורה: "מי שברך את האבות, הוא יברך את הבנים ונאמר אמן". ראוי להזכיר שבעל הקורא יכול לעלות לכל העליות⁵⁰. במידה ואחרים עולים, יש לשמור על מרחק גם בשעת קריאת התורה או להיעזר במחיצת פלסטיק (Plexiglass).
- כדאי לשקול שרק בעל הקורא יוציא את ספר התורה מארון הקודש וגם יחזירו לאחר הקריאה. בנוסף, אפשר לכבדו בהגבהה⁵¹ וגם שיעלה בעצמו בכל העליות של אותו היום⁵². אם יש יותר זמן וכן את אמצעי הבטיחות הנדרשים (שמירה על מרחק, נגיעה בספר ע"י כפפות, מסיכה וכו'), כדאי לכבד אחרים בעליות, כדי שהתפילה והקריאה לא ייהפכו לעניין של אדם אחד בלבד.
- אפשר לקצר את הנוסח של התפילה לשלום המדינה (למי שנמצא בחו"ל) ואת התפילה לשלום מדינת ישראל, ולאומרם רק בתנאי שיש זמן.
- ביום השני של ראש השנה [בשנה זו] אם יש זמן ובהתאם למה שהבאנו לעיל בנוגע לתקיעת שופר, מברכים שתי ברכות ותוקעים שלושים קולות. אם בעל התוקע לא צריך "מקריא", הדבר יחסוך עוד קצת זמן⁵³.

⁴³ שו"ע סימן קכד סעיף ג ועוד.

⁴⁴ בהתאם לדברי הרמ"א שם סעיף ב שכן עושים ב"שעת הדחק", ואין לך שעת הדחק גדולה מהרצון למנוע התפשטות של הווירוס.

⁴⁵ שו"ע סימן סו סעיף ח, וסימן קיא סעיף א.

⁴⁶ בהתאם לשיטת השו"ע סימן קט סעיף ב.

⁴⁷ משנ"ב סימן קכד ס"ק ט.

⁴⁸ ע"ע בערוך השולחן או"ח סימן נה סעיפים ג-ד, וכן בברכי יוסף או"ח סימן קלב בשו"ר ברכה קו"א, וכן בגשר החיים פרק ל, סימן ז סעיף ה (עמוד רעו) שכן דעתם בכלל.

⁴⁹ ערוך השולחן או"ח סימן קלג סעיף א.

⁵⁰ שו"ע סימן קמג סעיף ה, וכפי שכתב הרב צבי (הרשל) שכטר, <https://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/957153/rabbi-hershel-schachter/piskei-corona-38-issues-in-krias-hatorah/>

⁵¹ ובעניין הגלילה - במקום להחזיק את הספר בידיים ואדם אחר גולל, אפשר להגביה את הספר, להראות לציבור ואז להחזיר את הספר לשולחן בעודו פתוח ולגלול כשהספר מונח על השולחן, דבר שאפשר לעשות עם אדם אחד בלבד. מקום שיש ספר תורה ספרדי שיושב בתוך תיבה, הדבר קל מאוד לביצוע ואין צורך בגולל לכתחילה.

⁵² שו"ע סימן קמג סעיף ה.

⁵³ אכן מקריא הינו רק מנהג שנועד למנוע בלבול אצל בעל התוקע, כפי שמובא ברמ"א סימן תקפה סעיף ד.

- אומרים "אשרי" ומחזירים את ספר התורה למקומו. לגבי נישוק הספר, מומלץ שלא לנשק את הספר בדרך חזרה, לא בפה, לא דרך היד וגם לא ע"י הטלית או הסידור.
- בזמן החזרת ספר התורה, אם אין זמן לחזרת הש"ץ ומתפללים "תפילה קצרה", הכוהנים ייטלו את ידיהם לקראת ברכת כוהנים לפני תפילת העמידה בלחש ויזהרו שלא לגעת במקומות שיחייב אותם ליטול שוב.
- אם יש זמן, כדאי להתפלל תפילת עמידה של מוסף בלחש ואח"כ חזרת הש"ץ ללא הפיוטים. אם הזמן דוחק וכדי לא לוותר על ברכת כוהנים (שהאשכנזים נוהגים בו בחו"ל רק בימים טובים⁵⁴), יתחילו מילה במילה עם החזן עד "המלך הקדוש" כפי שנכתב לעיל לגבי שחרית, ואז:
 - ביו"ט ראשון שאין השנה תקיעת שופר, כל אחד ישלים את התפילה בלחש.
 - ביו"ט השני, החזן יגביה את קולו לקראת סיום⁵⁵ ברכות מלכויות זכרונות ושופרות, והתוקע יתקע את עשרת התקיעות הנהוגות אחריו, ללא הקראת המקריא בתפילה בלחש⁵⁶.
 - לאחר ברכת שופרות ותקיעת השופר שם, החזן ימתין כדי לתת לציבור זמן לסיים את תפילת העמידה שלהם, ואז יאמר בקול מ"רצה" עד סוף תפילת העמידה, ויוסיף את ברכת הכוהנים כרגיל⁵⁷.
- אם הזמן דחוק ביותר, אפשר לדלג על הפסוקים במלכויות, זכרונות ושופרות ורק לומר את המילים "ככתוב בתורתך", "ככתוב בדברי קדשך", "ככתוב על יד נביאך" ולדלג לתחילת הברכה המסיימת את שלושתם⁵⁸.

מאחר ויש הרבה שינויים פוטנציאליים, מומלץ להדפיס דף קצר עם פירוט איפה מדלגים ומה עושים, או להדפיס מחזור מקוצר שמתאים למקום, תוך דגש שמדובר על שינוי לשנה זו בלבד.

* * *

ראש השנה – תפילות ביחיד

הלכה פסוקה

- א. מומלץ להכין דף עם פירוט מה אומרים ביחיד ומה מותר רק בציבור.
- ב. אין להתחיל את תפילת עמידה של שחרית קודם נץ החמה (או לפחות עלות השחר), ואין לתקוע בשופר או להתפלל מוסף קודם השעה השלישית.

הרחבה ומקורות

- א. תפילות הימים הנוראים הם רגעי שיא מבחינה רוחנית, וגם אנשים שבמהלך השנה אינם מגיעים לבית הכנסת, וכל שכן אנשים שפוקדים את מקום התפילה לעיתים תכופות יותר, רוצים להרגיש התעלות בימים אלו. אדם שנבצר ממנו מלהגיע לבית הכנסת בימים הנוראים עקב בידוד, חשש מהדבקות או כל סיבה אחרת, עלול להרגיש

⁵⁴ רמ"א סימן קכח סעיף מד.

⁵⁵ לדוגמה, בסיום ברכת מלכויות החזן יאמר בקול "כי אתה אלו-הים אמת... ברוך אתה... מלך על כל הארץ... ויום הזכרון", ואז יתקע התוקע. משום הפסק.

⁵⁷ מנהג זה של "תפילה קצרה" מבוסס על דברי הבית יוסף באו"ח סימן רלד, ד"ה "ומתפללין".

⁵⁸ הרמ"א (סימן תקצא סעיף ד) פוסק שיוצא ידי חובה גם אם לא אומר את הפסוקים ממש, אלא רומז ע"י אמירת המילים "ובתורתך כתוב לאמר" וכי.

- תחושה כבדה ודכאון מסוים. חשוב לשים לב במיוחד לאנשים אלו, לדרוש בשלומם לפני החג ולאחריו, לוודא שיש להם את היכולת לשמוע את קול השופר ובמידת האפשר, אף לבקרים במהלך החג עצמו.
- ב. אנשים שמגיעים כל שנה לבית הכנסת וסומכים על הודעות והסברים של הרב, הגבאים או עזרה מחבר, עלולים למצוא את עצמם בחוסר אונים מול המחזור. מומלץ להכין דף עם פירוט מה אומרים ביחיד ומה מותר רק בציבור, וכן להוסיף הסברים לתפילות, סיפורים מעוררי רגש, חידות ושאלות למחשבה ועוד, כיד הדמיון הטובה עליכם.
- ג. יש להזכיר שאין להתחיל את תפילת עמידה של שחרית קודם נץ החמה (או לפחות עלות השחר), ושאינן לתקוע בשופר או להתפלל מוסף קודם השעה השלישית⁵⁹. בדף שמחלקים חשוב לכתוב את השעה המדויקת לפי כל מקום ומקום.

* * *

צום גדליה

הלכה פסוקה

- א. נשים בהריון ומניקות פטורות מלצום. כמו כן אדם שחולה עד כדי שאינו הולך לעבודה, או אדם עם תסמיני קורונה, פטור מלצום. מי שפטור מהצום לא יאכל מותרות ביום זה, כדי להזדהות עם שאר עם ישראל שכן צם.
- ב. אדם שלא צם, עדיף שלא יעלה לתורה במנחה. בשחרית אפשר לעלות מאחר והשנה צום גדליה יוצא ביום שני, שבו ממילא קוראים בתורה בשחרית.
- ג. אפשר השנה להקל להוציא ספר תורה ולומר "עננו" גם אם יש רק שלשה אנשים שמתענים, ולא כמו בשנה רגילה. במקרה של צורך גדול, אפשר לשקול זאת גם אם אין מתענים בכלל.

הרחבה ומקורות

- א. מעמדו של צום זה, מעלות השחר ועד צאת הכוכבים⁶⁰, כיום הינו מנהג מדרבנן⁶¹. ע"כ, בעידן בו אנו עדיין נמצאים במגפה עולמית, האנשים הבאים פטורים מהצום ויכולים לאכול כרגיל ללא שיעורים. אמנם, לא יאכלו מותרות, כדי להזדהות עם שאר עם ישראל הצם ביום הזה⁶²:
- אדם שמרגיש כה חולה, כך שהוא לא מגיע לעבודה ושוכב במיטה⁶³, פטור מהצום, יחד עם נשים בהריון או נשים מניקות⁶⁴.
 - אנשים עם תסמיני מחלת הקורונה⁶⁵.
 - אדם שנמצא בקבוצת סיכון (כגון מבוגר, מישהו עם מחלות רקע וכו') יתייעץ עם רופא האם הצום עלול להחליש אותו. אם התשובה חיובית, לא יצום.

⁵⁹ שו"ע סימן תקצה סעיף ח, ובמשנ"ב שם ס"ק טו ובסימן תקפח ס"ק ב.

⁶⁰ שו"ע סימן תקסד סעיף א, וסימן תקסב סעיף א. לעני"ד, בגלל השיטות השונות בחישוב עלות השחר, יש להקל בעידן הקורונה בזמן המאוחר ביותר לתחילת הצום והזמן המוקדם ביותר לסימו.

⁶¹ מסכת ראש השנה דף יח ע"ב מורה שבזמן כמו שלנו, בו "אין שלום ואין שמד- רצו מתענין" ואכן עם ישראל בחר לצום בזמן ביניים זה, וכ"פ בשו"ע סימן תקמט סעיף א.

⁶² שם סימן תקנד סעיף ה.

⁶³ שם סעיף ו.

⁶⁴ שם סעיף ה, ואע"פ שהרמ"א מציע להן להתענות אם אין להם צער גדול, בתקופת מגפה אנו מציעים שלא.

⁶⁵ משנה ברורה שם ס"ק ט הפוסט אשה שילדה תוך חודש ימים לצום כי "דמסתמא אמרינן שהיא חלושה והוא כחולה שאין בו סכנה" הפטורה אפילו מלצום בטי' באב מכיוון "שהוא דרבנן" ואזי "לא גזרו במקום חוליי".

- ב. אדם שלא צם, כדאי שלא יעלה לתורה במנחה של צום גדליה⁶⁶. בשחרית, היות וצום גדליה חל השנה ביום בו קוראים בתורה ממילא (יום שני), אין בעיה שיעלה⁶⁷.
- ג. אמנם בדרך כלל נקיים תפילה של יום צום (קריאת התורה, בהפטרה, "עננו" ועוד) רק אם יש מניין של מתענים⁶⁸, במצב הנוכחי בו עלול להיות הרבה פחות מתענים בכלל, לדעתנו יש להקל כשיטות שאמורות שאפילו אם יש רק שלושה מתענים⁶⁹ אפשר לקיים תפילה של צום. הסיבה לכך היא כדי שלא יישכח שצום גדליה הוא עדיין יום צום, עד שישתנה לימי "ששון ושמחה"⁷⁰ במהרה. אם אין מתענים בכלל, המרא דאתרא במקום יחליט האם להקל כשיטות המורות שגם אם לא צמים היום מוגדר כ"יום תענית"⁷¹ מאותו נימוק לעיל.

* * *

יום הכיפורים – פטור מהצום

הלכה פסוקה

- א. הפטור מצום יום הכיפורים הוא רק במקום של חולה שיש בו סכנה (פקוח נפש), ובהתאם ליעוץ רפואי. במידה ואפשר, עדיף שיאכל ב"שיעורים"⁷².
- ב. מי שקשה עליו לצום אך אין סכנה, יש לעודד אותו להישאר בבית ולא להתאמץ ולהגיע לבית הכנסת כדי שיוכל לסיים את הצום, שהוא מדאורייתא.

הרחבה ומקורות

- א. הצום ביום הכיפורים, המתחיל בזמן הדלקת נרות ומסתיים אחרי צאת הכוכבים⁷³, הינו מדאורייתא, ולכן רק פיקוח נפש דוחה אותו. אם כן, ישנם מעט אנשים הפטורים מלצום, וכל זה רק אם אכן הרופאים⁷⁴ מורים כן. אם הדבר אפשרי ולא מסכן את החולים, יש להורות להם לאכול ב"שיעורים"⁷⁵. הפטורים מלצום הם:
- חולה שנשקפת ביום הכיפורים סכנה כלשהי לחייו.
 - חולה שאם יצום נשקפת סכנה לחייו⁷⁶ [ובכל ספק יש להחמיר שלא לצום].
- ב. מי שקשה עליו לצום (כגון עוברות ומניקות, אדם עם תסמיני קורונה אך אין סכנה לחייו) חייב לצום. כדי להקל עליהם, יש לעודד ולהורות להם להישאר בביתם, וכמובן לא להגיע לבית הכנסת ולא להתאמץ כלל, כדי שיוכלו לעבור בהצלחה את התענית.

* * *

⁶⁶ שו"ע סימן תקסו סעיף ו.

⁶⁷ משנ"ב שם ס"ק יט.

⁶⁸ שו"ע סימן תקסו סעיף ג. ועיין במשנ"ב שם ס"ק יד שבעוד יש לקהל בשחרית לקרוא בתורה אפילו אם יש רק ששה מתענים, במנחה יש להחמיר ולקרוא רק אם יש מניין מתעניין.

⁶⁹ המאירי (מגילה ב ע"א, ד"ה והוא שאמרו), אורחות חיים (הלכות תענית סימן טו), שיטה המובאת ב"ח (או"ח סימן תקסו אות ד) בשם ספר המנהגים מהר"א טירנא (ר"ח אייר הגהות אות מ"א) בשם ספר אגודה (פ"א סי' יג), ערוך השולחן [או"ח תקסו סעיף ז].

⁷⁰ [זכריה פרק ח פסוק יט.

⁷¹ שו"ת חתם סופר או"ח חלק א סימן קנז, וכפי שהבין הרב מנשה קליין (שו"ת משנה הלכות חלק ג סימן נח).

⁷² שו"ע סימן תריח סעיפים ז-ח.

⁷³ שו"ע סימן תרח סעיף א וסימן תרכד סעיף ב.

⁷⁴ כדאי להתייעץ עם רופא שבקיא ברפואה וגם רגיש לעוצמת העברה של אכילה ביוה"כ.

⁷⁵ בעניין השיעורים ליוה"כ (שו"ע סימן תריב סעיפים א-ה, ט-י), הכלל הוא לשתות ולאכול פחות מכשיעור בהפסקות של כדי אכילת פרס כדלהלן: שתייה: הכמות משתנה מאדם לאדם. לכן, בערב יום הכיפורים, מי שיצטרך לשתות ביוה"כ ימלא לחי אחד של הפה במים, יורק לכוס, מוריד טיפה ומסמן שזה השיעור שהוא יכול לשתות בהפסקות של כתשע דקות בין שתייה לשתיה לכתחילה. בדיעבד אפשר בהפסקות של שבע דקות, ומקום צורך גדול מאוד אפשר בהפסקות של דקה (שם סימן תריח, סעיפים ז-ח). כדאי משקה עתיר קלוריות שבד"כ ימנע את הצורך מלאכול. שיעור האכילה: ככותבת הגסה (תמר גדול) שהוא כ-30 סמ"ק (כוסית שוט קטנה בערך) בהפסקה של כתשע דקות (משנ"ב סימן תריח ס"ק כא).

⁷⁶ שם סעיף א.

יום הכיפורים – היגיינה

הלכה פסוקה

- א. בהתאם להנחיות הבריאותיות, מותר לשטוף ידיים במים קרים ובסבון נוזלי או להשתמש במגבונים או אלכוג'ל.
- ב. מומלץ לספק כפפות בקרבת מקום, לטובת מי שעולה לתורה, פותח את ארון הקודש וכד'.

הרחבה ומקורות

- א. במידה וההנחיות מגורמי הרפואה מורות לאנשים בריאים על שטיפת ידיים למניעת הדבקה במצבים מסוימים (כגון אחרי נגיעה בספר תורה, פתיחת הארון וכדו'), אפשר לרחוץ ידיים במים קרים עם סבון וכן להשתמש במגבונים⁷⁷. כמו כן ניתן להשתמש באלכוג'ל לחיטוי ידיים ביום הכיפורים, הן בגלל שאין בזה גדר סיכה ותחושת הנאה. כמו כן, חשוב השנה לשמור השנה על היגיינה ולכן נדרש השימוש באלכוג'ל מדין בריאות וסכנה⁷⁸.
- ב. על כן, אנו מציעים לספק כפפות חד פעמיות לכל מי שמקבל עלייה/פותח ארון וכו'. את הכפפות יש להניח במקום קרוב למקום הפעילות, כדי לצמצם אפשרות שגם עם כפפות אדם יגע בפניו או במקומות אחרים והכפפות כבר לא יועילו.

* * *

יום הכיפורים – תפילה

הלכה פסוקה

- א. ההנחיות שנכתבו לעיל לגבי קיצור פסוקי דזמרא, פיוטים וכד' תקפים גם כאן.
- ב. יחד עם זאת, אי אפשר להמעיט בחשיבות הקהילתית של תפילות כמו "כל נדרי" והזכרת נשמות. לכן מומלץ שאת התפילות האלו, במידה ויש מגבלה של זמן או מקום, יש לקיים דרך זום מבעוד יום.
- ג. בליל יום הכיפורים, אם הזמן דוחק, אפשר להסתפק בברכת שהחינו, ערבית, כולל וידוי בתפילת לחש, וקדיש שלם.
- ד. בשחרית, אם הזמן דוחק מאוד, אפשר להסתפק באמירת וידוי אחד בסוף העמידה בלחש, וכן לוותר על רשימת ה"על חטא".
- ה. "סדר העבודה" הוא מדינא דגמרא, ולכן יש לאומרו כחלק מחזרת הש"ץ כרגיל, או, במידת הצורך אם אין חזרת הש"ץ, אחרי תפילת העמידה, כמנהג התימנים.
- ו. רצוי להתחיל את תפילת נעילה כש"החמה בראש אילנות", אך במידת הצורך אפשר החל מפלג המנחה.

הרחבה ומקורות

- א. בהנחה שהמגבלות על זמן וכמות האנשים המותרים בבית הכנסת ימשיכו גם ביום הכיפורים, העקרונות שכתבנו לעיל לגבי ראש השנה כגון "תפילה קצרה" ללא חזרת הש"ץ, דילוג על הפיוטים וכו' חלים באותה מידה בכל תפילות היום, כולל תפילת נעילה, עם הדגשים הבאים:
 - אי אפשר להמעיט בחשיבותו של "כל נדרי" מחד ותפילת "זיכור" מאידך לאנשי הקהילה, למרות שמעמדם ההלכתי אינו באותה רמה כמו קריאת שמע, עמידה, וידוי ועוד. ע"כ, אנו מציעים לערוך "כל

⁷⁷ שו"ע סימן תריג סעיף א.

⁷⁸ לאחר התייעצות עם הרב רא"ם הכהן, הרב יוסף צבי רימון ורבנים אחרים.

הכשרת שליחים, מחנכים ורבנים לתפוצות

- נדריי" דרך זום וכדו' במהלך ערב היום הקדוש ועד שעת הדלקת נרות⁷⁹. עם החזן יעמדו עוד שניים לצידו⁸⁰ (בהתאם לכללים של ריחוק חברתי).
- אם הזמן דוחק ביום הכיפורים עצמו, הוא הדין ליזכור שאפשר לקיים מבעוד יום.
 - אם הזמן דוחק ביותר, אפשר להסתפק באמירת וידוי אחד בלבד בסיום תפילת העמידה בלחש של שחרית. אם הזמן עוד יותר דחוק, ניתן להסתפק באמירת "אלהינו ואלהי אבותינו, אנא תבוא לפניך תחינתנו.....אשמנו...תעתענו" מבלי להוסיף את רשימת ה"על חטא". כמובן, במידת האפשר, יש לומר את הנוסח המלא, כי הווידוי הוא עיקר התפילה המיוחדת ליום הקדוש⁸¹. כאמור, אם יש זמן, יש לשמור על המנהג לומר את כל עשרת⁸² הווידויים. מעבר לכך, אם לא דוחק הזמן בליל יום הכיפורים, אפשר להוסיף את הווידוי בערבית.
 - בליל יום הכיפורים, אם הזמן דוחק, אפשר להסתפק באמירת "שהחיינו", וערבית עם קדיש שלם בסופה. באם יש יותר זמן, אפשר להוסיף סליחות וי"ג מידות ככל שיוותר הזמן.
 - ביום, אמירת סדר העבודה היא מעיקר דינא דגמרא⁸³ ולכן יש לאומרו או בחזרת הש"ץ כרגיל, או (אם מדלגים על חזרת הש"ץ) לאומרו (כמנהג התימנים) אחרי תפילת העמידה.
 - אם יש מניינים שונים (כדי לתת לכמה שיותר להתפלל בבית הכנסת במגבלות האנשים והזמנים), רצוי שתפילת נעילה תחל רק כאשר "החמה בראש האילנות"⁸⁴, שהוא זמן מה לפני השקיעה, אך אפשר להתפלל אותה, אם כבר התפללו מנחה, החל מפלג המנחה⁸⁵.

* * *

סוכות – ישיבה בסוכה

הלכה פסוקה

- א. דין "מצטער פטור מהסוכה" שייך כאן כמו בכל שנה. אדם עם תסמינים יבדוק עם עצמו האם שהייה בסוכה תגרום לצער.
- ב. אדם שחולה בקורונה יתייעץ עם הגורמים המוסמכים האם מותר לו לצאת מהבית כדי לשבת בסוכה, אך בודאי אסור אם הסוכה איננה סמוכה ממש לבית.
- ג. כדי לאפשר מעבר אוויר בתוך הסוכה, אפשר לבנות את הסוכה בהתאם להלכות "לבוד".

⁷⁹ יש לציין שגם בשנה רגילה ראוי להקפיד לסיים את אמירת 'כל נדרי' לפני השקיעה, חרף האיסור להתיר נדרים בשבת (שבת דף קנו ע"א) אא"כ הנדרים מונעים מהאדם לקיים את מצוות השבת/יום הכיפורים כראוי (שו"ע סימן שמא סעיף א, וכן ביו"ד סימן רכח סעיף ג). ואף לסוברים שיכל נדרי נועד לצורך מסירת מודעה להבא ולא להתיר נדרים לשעבר, כיוון שיש בזה דמיון להתרת נדרים, נכון יותר לא לומר 'כל נדרי' לאחר השקיעה, או לפחות לסיים את אמירתו פעם אחת מתוך השלוש לפני השקיעה (רמ"א סימן תריט ובמשנ"ב שם ס"ק ה).

⁸⁰ שו"ע סימן תריט סעיף ד, וכן ביו"ד סימן רכח סעיף א שהתרת נדרים צריכה להיות לפני חכם מומחה או שלוש הדיוטות.

⁸¹ הרמב"ם, ספר המצוות, מצוות עשה עג, וכן במשנה תורה, הלכות תשובה פרק א הלכה א.

⁸² ארבע פעמים בתפילות הלחש של היום, ארבע פעמים בחזרות הש"ץ של היום, אחד במנחה בלחש בערב יום הכיפורים, ועוד אחד בערבית של יום הכיפורים (משנ"ב סימן תרכ ס"ק ב). מעבר לאלו, מציין שער הציון (שם אות ג) שהווידוי שבד"כ נאמר אחרי הסליחות של ליל יום הכיפורים "לא חשיב, דלא חשיב אלא מה שאומרים בתוך תפלה".

⁸³ ע"ע יומא דף לו ע"ב וכן דף נו ע"ב, וכ"פ בשו"ע סימן תרכא סעיף ד ובמשנ"ב שם ס"ק יג.

⁸⁴ שו"ע סימן תרכ סעיף ב.

⁸⁵ שמעתי בע"פ מהרב צבי (הרשל) שכטר שליט"א (הרב י.ג.).

הרחבה ומקורות

- א. חולה פטור מן הסוכה מתוקף דין "תשבו כעין תדורו"⁸⁶. ואין הכוונה לחולה שיש בו סכנה, אלא אפילו כאב ראש או מיחוש בעיניים, כדאי לפטור את האדם מחיוב הישיבה בסוכה. אדם שחולה בקורונה והסימפטומים גורמים לו לכאב, נכלל בהגדרה זו של חולה, וק"ו אם הוא חולה שיש בו סכנה והוא מאושפז.
- ב. אדם שחולה בקורונה או בנמצא בבידוד גם אם אינו חולה, עליו לוודא מול הגורמים המוסכמים לגבי יציאה לסוכה, במיוחד אם הסוכה איננה סמוכה לבית או לדירה ממש, אלא עליו לצאת למרחב הציבורי או לעבור דרך המרחב הציבורי כדי להגיע לסוכתו.
- ג. סוכה הבנויה בהתאם להלכות "לבוד"⁸⁷ תאפשר מעבר אוויר יותר חופשי מאשר סוכה עם דפנות מבוד, עץ, אלומיניום או כל דבר אחר. ייתכן וכך החשש להדבקות ירד, ובהתאם להמלצות מגורמים רבים שכשנמצאים בתדר סגור אם אנשים אחרים לאורר היטב את החדר ולהשאיר חלונות פתוחים. יש לוודא שהחוטאים או הרצועות יכולים לעמוד ברוח מצויה⁸⁸.

* * *

סוכות – שימוש בסוכה ציבורית

הלכה פסוקה

- א. שימוש בסוכה ציבורית ייעשה עפ"י הרשמה מראש, תוך עמידה בזמנים, כדי לשמור על ריחוק חברתי גם בתוך הסוכה.
- ב. כדי לצמצם את זמן השהות בסוכה, בשבת ויום טוב יש ליטול ידיים לפני הכניסה לסוכה, לקדש, לברך "המוציא" ואת ברכת "לישב בסוכה" ואז לאכול קצת לחם. מברכים אח"כ ברכת המזון, ואת שאר הסעודה אפשר לאכול מחוץ לסוכה.
- ג. אם אכילה בסוכה עלולה לגרום להדבקה, יש להתיר ישיבה בסוכה וברכת "לישב בסוכה" גם אם יושבים שם זמן מה משמעותי ולא אוכלים כלל.

הרחבה ומקורות

- א. חג הסוכות, זמן שמחתנו, יחייב אותנו השנה להתנהג בצורה מיוחדת כדי לשמור, מחד, על ההגבלות הקיימות וריחוק חברתי, ומאידך על הרצון שכמה שיותר אנשים יקיימו את מצוות ישיבה בסוכה ולהימנע מביטול מצוות עשה בביצוע מעשה דירה, כאכילה ושינה, מחוצה לה. על כן:
 - אם יש סוכה מרכזית שבה בכל שנה נוהגים לארח יחידים ומשפחות בקהילה ולאפשר להם לקיים את מצוות החג בסוכה הקהילתית, אנו מציעים לבצע רישום מראש, תוך הגדרת הזמן של הגעה ויציאה, כדי למקסם את האפשרויות עבור כל הציבור.
 - כדי לזכות כמה שיותר במצוות סוכה בסוכה הקהילתית, ובכמה שפחות זמן, יש להורות לקהילה ליטול ידיים לפני הכניסה לסוכה⁸⁹, לקדש – בשבת ובימים טובים – ולאחריו לברך בסוכה ברכת "המוציא"

⁸⁶ שו"ע סימן תרמ סעיף ג.

⁸⁷ שם סימן תרל סעיף ט, אך יש לעיין שם ברמ"א סעיף ה שכתב: "נהגו עכשיו לעשות מחיצות שלימות, כי אין הכל בקיאיין בדין המחיצות; ומי שאין לו כדי צרכו למחיצות, עדיף אז לעשות ג' מחיצות שלימות, מד' שאינן שלימות." בנוסף, ישנם שיטות האומרות שאין להסתמך על שתי הלכות שהן הלכה למשה מסיני – דין לבד ודין גוד אסיק (שו"ת רעק"א, מהדורה קמא סימן יב).

⁸⁸ ע"ע בדיני "לבוד" בספר פניני הלכה, סוכות, פרק ב, ז "גובה הדפנות ודין לבוד", וכפי שהובא כאן <https://ph.yhb.org.il/13-02-07/>.

⁸⁹ שם סימן תרכח סעיף ב.

⁸⁹ כמנהג הרמ"א לכתחילה (סימן רעא סעיף יב) ליטול ידיים לפני קידוש. הדבר ימנע יציאה מיותרת לנטילת ידיים.

הכשרת שליחים, מחנכים ורבנים לתפוצות

על הלחם (או ברכת "מזונות" אם אין נטילת ידיים וביצוע הפת). אחרי הקידוש וברכת המוציא וקודם האכילה, מברכים ברכת "לישב בסוכה"⁹⁰. לאחר מכן ניתן לאכול את שאר הארוחה מחוץ לסוכה.

○ אם אכילה יחדיו בסוכה, או אפילו אכילה כלשהי בסוכה הקהילתית, תגרום לריבוי הדבקה, אפשר לכתחילה להורות לקהילה להיכנס לסוכה, לברך "לישב בסוכה" ולשבת בה זמן מה משמעותי (כגון במסגרת שיעור או שיחה של 5 דקות) גם אם לא אוכלים כלל⁹¹.

* * *

סוכות – ארבעת המינים

הלכה פסוקה

- א. כדאי מאוד להזמין מוקדם ככל האפשר את ארבעת המינים.
- ב. יש להתייעץ כיצד לשמור על המינים לאורך זמן שלא יתייבשו. בדיעבד, אם התייבשו, נוטלים ללא ברכה. אם רק הלולב יבש, נוטלים בברכה.
- ג. כדי להעביר את ארבעת המינים בין חברי הקהילה שאין להם משלהם, יש לקנות אותם כ"מתנה על מנת להחזיר". חובה לשמור על כללי הבטיחות בהעברת הסט מאדם לאדם.
- ד. יש להשתדל לא ליטול את ארבעת המינים עם כפפות או כל דבר חוצץ, ולדאוג להיגיינה ולבריאות ע"י מגבונים, אלכוהול ו/או שטיפת ידיים לפני ואחרי הנטילה.

הרחבה ומקורות

- א. בגלל המחסור בטיסות והעיכוב בקבלת תבילות דואר, אנו מציעים להזמין הרבה מראש את הסטים של ארבעת המינים, כדי שיגיעו בזמן, וכמובן להתייעץ עם מומחי ארבעת המינים איך לשמור אותם כדי שלא יתייבשו ויהיו פסולים למצווה⁹². בדיעבד, אם כבר התייבשו, אפשר ליטול ללא ברכה⁹³. אם רק הלולב הוא יבש, אפשר ליטול בברכה⁹⁴.
- ב. אם אין לכל המעוניין סט אישי של ארבעת המינים, יש לעודד את מי שמגיע לבית הכנסת לסוכה "לקנות" את ארבעת המינים בהגבהתם כ"מתנה ע"מ להחזיר"⁹⁵ ביום טוב שני של גלויות (השנה היום הראשון חל בשבת ואין נטילת לולב כלל, בין בארץ ובין בחו"ל). יש לשמור על כל כללי הבטיחות והיגיינה בהעברת הסט מאדם לאדם.
- ג. יש להשתדל ליטול לולב ללא כפפות או כל דבר חוצץ⁹⁶, ולדאוג להיגיינה ולבריאות ע"י מגבונים, אלכוהול ו/או שטיפת ידיים לפני ואחרי הנטילה.

* * *

⁹⁰ כמנהג המקובל לא לברך ברכת "לישב בסוכה" אלא אם כן אוכלים בה (שו"ע סימן תרלט סעיף ח).

⁹¹ כן דעת ראשוני רבים שמברכים כל פעם שנכנסים לסוכה, וביניהם הרי"ף (סוכה דף כב ע"ב), הבה"ג (יד), וכן נראה מפשטות דברי הרמב"ם (הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ו הלכה יב: "כל זמן שיכנס לישב בסוכה כל שבעה מברך קודם שישב אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה"), וכן פסק הגר"א (או"ח סימן תרלט סי' ח- "ודעת הרי"ף והרמב"ם עיקר"). למרות שמנהג העולם לברך רק כשאוכלים, כמבואר בסעיף הקודם, הוא הדין כאשר מתכוונים לאכול (משנייב סימן תרלט סי'ק מח). אך כאשר אין כוונה לאכול, מברך על עצם הישיבה בסוכה וכדברי המשנייב (שם סי'ק מו) "ואימת שנכנס אף על פי שאינו אוכל שם, מברך שהרי גם הישיבה והעמידה שם היא מצוה דהוי כעין תדורו... מ"מ מנהג כל העולם כדעת הפוסקים שאינם מברכים אלא בשעת אכילה."

⁹² שו"ע סימן תרמה סעיף ה, סימן תרמח סעיף א ועוד.

⁹³ שם סימן תרמט סעיף ו בשעת הדחק, ואין שעת הדחק גדולה מהתקופה הזו.

⁹⁴ רמ"א שם.

⁹⁵ שו"ע סימן תרנה סעיף ד.

⁹⁶ שם סימן תרנא סעיף ז.

שמיני עצרת ושמחת תורה

הלכה פסוקה

- א. בדומה ליום הכיפורים, את תפילות "יזכור" אפשר לקיים מערב החג בזום וכד'.
- ב. המתפללים בביתם יחלו לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם" מהשעה שהציבור בדרך כלל מגיע לתפילת העמידה בלחש.
- ג. בזמן ההקפות, מומלץ לא להעביר את ספרי התורה מיד ליד, אלא להניחם על הבימה במרכז בית הכנסת.
- ד. אם הזמן דוחק, אפשר להסתפק בקריאת חמש עליות בלבד בשמחת תורה, כמו בכל יום טוב.

הרחבה ומקורות

- א. המתפללים בביתם יחלו לומר "משיב הרוח ומוריד הגשם מהשעה שהציבור בד"כ מגיע לתפילת העמידה בלחש⁹⁷.
- ב. מנהגי שמחת תורה הם יקרים וחשובים אך יש לזכור שהם אכן רק מנהגים שנדחים בפני כל חשש סכנה. על כן:
 - אנו מציעים לא להעביר ספרי תורה מיד ליד אלא להניחם על הבימה ולהקיף את הבימה כנהוג, מבלי להחזיק בספרי התורה בכל הקפה, כדי למנוע הדבקה.
 - אם יש חשש הדבקה או צורך לקצר את הזמן שנמצאים בבית הכנסת, אפשר לקרוא רק חמש עליות⁹⁸ בשמחת תורה, ואין כל בעיה שאותו בעל קורא יעלה לכולם כפי שמבואר לעיל.
 - כמובן, ריקודים יד ביד וכדו' צריכים להיות מתואמים עם כללי הבטיחות של כל מקום ומקום.

* * * * *

⁹⁷ שם סימן קיד סעיף ב.

⁹⁸ שו"ע, או"ח, סימן תפח סעיף ג. בספר הראשון קוראים ארבע עליות, כשהרביעי הוא חתן תורה ומסיים את פרשת "וזאת הברכה". בספר השני קוראים לחתן בראשית, ובספר השלישי קוראים למפטיח.

הנחיות לקהילה ורעיונות לפעולה

בחיי הקהילה, הימים הנוראים ואחריהם חג הסוכות ושמחת תורה הם ימים של התכנסות, חיבור והתעלות רוחנית וקהילתית. השנה בהרבה מקומות מסביב לעולם ההתכנסות הגדולה במקום אחד לא תתאפשר, בין מתוך הגבלות על כינוסים, בין אם מדובר על אנשים שהם בבידוד או, חלילה, חולים שלא יכולים לצאת מהבית. כל זאת בנוסף למצבים היותר מוכרים של זקנים, בודדים, מאושפזים ועוד, שהרבנים, המחנכים והשליחים דואגים להם בכל שנה ושנה, ולאורך כל השנה כולה.

פלאי הטכנולוגיה מאפשרים תקשורת בין-אישית בצורה חסרת תקדים. במצב הנוכחי, הדבר בהחלט יכול להיות לעזר. בראש ובראשונה חייבים להישמע להוראות מצד הרשויות. המטרה העיקרית כאן היא לשמור על קשר עם חברי הקהילה, וליצור תחושה של ביחד וקהילתיות, גם אם אי אפשר להתכנס פיזית במקום אחד. חומרים שונים לקראת החגים, כולל מדריך לתפילה (באנגלית) וכן רעיונות לפעילות בקהילה בשנים רגילות, ניתן למצוא באתר המכון - <https://www.otsamiel.org.il> לשליח/חומרים-למועדי-ישראל/אלול-ותשרי.

הערה: מאחר ויש קהילות רבות ומגוונות – בית כנסת, בית ספר, סטודנטים, סניפים של תנועות נוער, מועדוני קשישים ועוד ועוד – השתמשנו כאן במונח הפשוט "קהילה". כל אחד ואחת יבחר לעצמו את הדברים שמתאימים לקהילה בה הם נמצאים, ויעשו כחוכמתם וכראות עיניהם.

* * *

כללי

חוברת מידע: לקראת חגי תשרי, אפשר להכין חוברת אחת עם הלוי'ז לחודש הבא, דברי ברכה ממנהיגי הקהילה, חומר לימודי שמותאם ברמה, המלצות לאתרים מתאימים, וכד'. יש להוסיף פרטי קשר לטובת מי שזקוק לעזרה חומרית או רוחנית בימים אלו. את החוברת יש להדפיס, לחלק וכן לצרף לדוא"ל לקהילה ולפרסם באתר האינטרנט.

* * *

הכנה לראש השנה

- **סדנת תקיעת שופר:** כפי שכתבנו בחלק ההלכתי, חשוב מאוד להכין כמה שיותר אנשים שיוכלו לתקוע בשופר, במיוחד אם לא תהיה אפשרות להכניס הרבה אנשים לבתי הכנסת, וכדי לדאוג לבודדים ומשפחות שלא יכולים להגיע לבית הכנסת עקב בידוד או כל סיבה אחרת. את הסדנה אפשר להעביר בזום או להכין סרטון שמסביר את הטכניקה של תקיעת שופר, וכן דף עם עיקרי ההלכות.
- בהמשך לסדנה, אפשר להכין סרטון קצר במיוחד של ילדי הקהילה, שכל אחד תוקע בתורו ומוסיף ברכה לשנה החדשה.
- **כרטיסי ברכה:** להכין ולשלוח כרטיסי ברכה מטעם הקהילה, חניכים בסניף, תלמידים בבית הספר וכו'. בהתאם לכללי המקום, כדאי להתכנס ולעשות זאת כקבוצה כדי להגביר את תחושת הביחד ולהראות שמדובר בפרויקט קהילתי.
- את הכרטיסים אפשר לשלוח לכל חברי הקהילה, ולתעדף אנשים שהם בבידוד, חולים, בבתי אבות כד', כדי להראות את הדאגה לכל אחד ואחת בקהילה.
- **סימני סדר ראש השנה:** להכין ולחלק לחברי הקהילה דפים עם סדר ראש השנה ורשימת ה"יהי רצון" שנוהגים לומר בליל התקדש חג. בנוסף לדף, אפשר לחלק גם תפוח בדבש, חלות, עוגת דבש וכו'.

הכשרת שליחים, מחנכים ורבנים לתפוצות

מעבר לדף שניתן להיעזר בו בליל החג, אפשר גם ליצור סדרת סרטונים, שבכל סרטון יש הסבר על סימן אחר. גם כאן אפשר וכדאי להיעזר בחברי הקהילה, קטנים וגדולים, ובמקום שהרב, מחנך או שליח יצלם את עצמו/עצמה, לבקש מחברי קהילה שונים לעשות זאת. אפשר לכתוב להם את התסריט או לחילופין לבקש שהם יכתבו ואתם תאשרו. זאת הזדמנות טובה לעבוד וללמוד אחד על אחד עם חברי קהילה שונים שאולי ביום-יום הלימוד והחיבור הזה לא קורה.

רעיון נוסף הוא לבקש ממשפחות שונות שרוצות לספר על סימן מסוים שהן מתחברות אליו יותר מאשר סימנים אחרים, לספר – בסרטון או בכתב – על הסימן והקשר שלהן אליו (סיפור משפחתי, משמעות מסוימת, חיבור לתקופה בחיים או כל סיבה אחרת).

לילדים יותר צעירים, להכין דף סימנים או תמונות אחרות המתארות את החג, שהם יוכלו לקשט ולצבוע. דוגמאות לדפי צביעה [בקישור הבא](#).

- **שיר לשנה החדשה**: בוחרים שיר ומחלקים שורות מתוך השיר בקרב חברי הקהילה. כל אחד או כל משפחה מצטלמת עם מילות השיר שהם בחרו, ויחד יוצרים סרטון קהילתי לכבוד השנה החדשה.

- **לשמוע אל הרנה ואל התפילה**: מה הופך את תפילת הימים הנוראים לתפילה כה מרוממת? התשובה היא לא פשוטה או חד-משמעית. אימת הדין, החיבור המשפחתי והעמידה יחד בתחילת השנה, הטקס השנתי להכתרת הקב"ה כמלך מלכי המלכים ועוד. אך נדמה שגם לתפילות ולמנגינות עצמן יש ערך מיוחד בימים אלו. הניגון המרטיט קודם אמירת "ברכו" בקהילות אשכנז, הפיוט "אחות קטנה" בקהילות ספרד ועוד פיוטים רבים במהלך הימים הנוראים מ"ונתנה תוקף" ועד לווידי של יום הכיפורים – כולם משרים אווירה מיוחדת במינה. בנוסף יש גם את התוספות לתפילה, מהכיבודים השונים ועד דרשת הרב. השנה יש לקחת בחשבון את השינויים הרדיקליים שיחוו בקהילות:

- **חזנים**: חשוב להדריך את החזנים, שאולי אינם שליחי הציבור הרגילים, לגבי מנהגי המקום, המנגינות המקובלות ומה אפשר לעשות כדי שהציבור יהיה חלק בלתי נפרד מהתפילה ויעבור חוויה דתית, רוחנית וקהילתית. יש לקחת בחשבון שהשנה בהרבה מקומות ימעיטו בשירה בציבור, ולכן יש לבחור את הפיוטים ואת המנגינות בקפידה.

- **דרשה**: בהתחשב בהגבלות, האם הרב ידרוש בכל מניין שמתקיים? האם יש להעדיף דרשה בשפת המקום על עוד פיוט שאולי לא כ"כ מובן? האם לכתוב את הדרשה ולחלק דפים לכל מי שיגיע לתפילה, ואחרי החג לשלוח לשאר חברי הקהילה? האם לצלם את הדרשה ולשלוח במייל קודם כניסת החג ולוותר לגמרי על דרשה בזמן התפילה? על כל השאלות האלו יש לחשוב מספיק זמן מראש כדי להיערך בהתאם. ההמלצה שלנו היא לצלם סרטון ולשלוח מראש.

- **גבאים**: מלאכת הגבאות היא אתגר שלרוב שמים לב אליה רק כאשר משהו לא מתפקד נכון. בימים הנוראים הדבר חשוב כפליים. מריבוי פתיחות ארון הקודש, ל"מי שברך" שרבים נוהגים לומר במנגינת קריאת התורה ולחשיבות שיש בכיבוד אנשים מסוימים, עבודת הגבאי בימים אלו מצריכה חשיבה והתארגנות מראש. במקום שיהיו מספר מניינים, כדאי לשלב בין גבאי ותיק למתנדב חדש, וכן לארגן ישיבה מקדימה בין הרב, הגבאים והחזנים, כדי שכולם יהיו מסונכרנים.

אפשר להדריך את הגבאים בעת קריאת התורה לדלג על ה"מי שברך", לומר את ה"מי שברך" הרגיל אך לא להזכיר את שמות על בני המשפחה וכו', או לחילופין לומר "מי שברך" קצר בדומה לשמחת תורה: "מי שברך את האבות, הוא יברך את הבנים ונאמר אמך".

- **הכרזת עמודים**: הכרזת עמודים כדי ליידע את בציבור היכן נמצאים בתפילה הוא דבר חשוב. השנה, במיוחד אם מדלגים על חלקים מהתפילה, הוא עוד יותר חשוב. בישיבת בעלי התפקידים שהוזכרה לעיל, יש להכין דף עם הדילוגים ולחלק לכל מי שנכנס לבית הכנסת.

ראש השנה

- **שופר בפארק**: מתכנסים בפארק ציבורי בשעה שנקבעה מראש, ושם תוקעים 30 קולות, בברכה, עבור כל מי שלא שמע את תקיעת השופר בבית הכנסת. אפשר גם להוסיף דבר תורה קצר, שירים, חידון לילדים, חלוקת תפוח בדבש ועוד.
- כמובן שכל זה בהתאם גם לכללי ההתכנסות ובהתייעצות עם הגורמים המקומיים הרלוונטיים. חשוב מאוד לא להפריע לציבור הרחב ולגרום, ח"ו, לחילול ה'.
- **תקיעת שופר**: יש לעשות הרשמה מראש של כל מי שלא יוכל להגיע לבית הכנסת או לשופר בפארק ולדאוג שהם יוכלו לזכות במצוות היום ע"י ביקור אצלם בבית (בהתאם להנחיות). בהזדמנות זו אפשר גם להביא להם ממתק לחג ובעיקר לבלות אתם קצת זמן כדי לתת תחושה של חיבור, דאגה וחום.
- **תפילה שלא בזמנה**: בחלק ההלכתי הרחבנו על קיצור התפילה ותקיעת שופר, כדי לעמוד בכללים ההלכתיים של תפילה בציבור, תפילה בזמנה ועמידה בהנחיות הרפואיות. אפשרות נוספת היא לקיים תפילה שאיננה הלכתית מבחינת השעות. הכוונה היא למפגש במהלך היום בו, בנוסף לתקיעת 30 קולות כהלכתם, אפשר לפרט יותר על התפילות, על הפיוטים ועל משמעות היום, מבלי להתפלל את תפילות העמידה או ברכות קריאת שמע. הרעיון כאן דומה לתפילות למתחילים או תפילות לילדים, שם הדגש הוא על הלימוד, החוויה והבנת היום, ופחות על יציאה ידי חובה של התפילה עצמה.
- זאת הזדמנות מצוינת להביא ילדים לבית הכנסת שמפאת ההגבלות אולי לא היה בו מקום לכולם בשעות התפילה המרכזית.

* * *

עשרת ימי תשובה

- **סבב טלפונים**: בין כסה לעשור לחלק את חברי הקהילה למשחק טלפוני, מעין גמד/ענק, כשכל אחד צריך להתקשר למישהו אחר. המטרה היא לדרוש בשלומם, ליצור חיבור והתלכדות קהילתית שבאה מצד כל החברים, ולא רק ממנהיגי הקהילה. אפשר בקלות להסביר שזה מ"תשובה, תפילה וצדקה", כאשר גמילות חסדים ודאגה לזולת הם חלק בלתי נפרד מרעיון הצדקה.
- **שיעור יומי קצר**: בכל יום שולחים סרטון קצר עם רעיון שמתאים לעשרת ימי תשובה. אפשר על הלכות תשובה לרמב"ם, על הפיוט שנאמר באותו יום בסליחות, סיפור חסידי או כל דבר אחר.
- **סליחות בזום**: קהילות רבות שידרו בשידור חי את כל התפילות של יום חול. זאת הזדמנות גם לשדר את הסליחות וכך לחשוף אנשים רבים, שבדרך כלל לא מגיעים לבית הכנסת, לאמירת סליחות. בנוסף לאמירת הסליחות עצמן, אפשר גם להוסיף הסברים קצרים על תוכן ומשמעות הסליחות.

* * *

יום הכיפורים

- **נר נשמה**: השנה, רבים מהאנשים שמגיעים כל שנה לתפילת נעילה וזוכים לשמוע את תקיעת השופר והבדלה בסוף הצום לא יגיעו. מאחר ונר הבדלה מדליקים מ"נר ששבת", וכן רבים נוהגים להזכיר נשמות במהלך היום, אפשר לחלק נר נשמה לחברי הקהילה. אפשר לבקש מאנשים להגיע לחלוקה מרכזית, ולהגיע לבתים של אנשים שלא יכולים להגיע פיזית. על הנר אפשר לשים מדבקה עם לוגו של הקהילה, או מסר קצר שמתאים למהות היום. יחד עם הנר להוסיף דף עם זמני כניסת ויציאת הצום, זמני התפילה, מסר קצר על משמעות יום הדין וכו'.
- **אוכל**: חשוב לדאוג שיש לכולם מקום או מצרכים לסעודה מפסקת וכן לשבירת הצום, במיוחד לאלה שלא יכולים לצאת מהבית.
- **וידוי**: לשלוח מראש נוסח וידוי מתורגם ומבואר.

הכשרת שליחים, מחנכים ורבנים לתפוצות

- **יזכור** : חלק מרכזי מתפילות יום הכיפורים הוא הזכרת נשמות. בעקבות המצב וההגבלות, ובדומה למה שהרבה קהילות עשו בפסח ובשבועות, אפשר לערוך תפילת יזכור בזום בערב החג.
- **תפילה שלא בזמנה** : בדומה לראש השנה, אפשר לקיים במהלך היום, בין בזמן התפילה במקום אחר בקהילה, או גם בהפסקה שבין מוסף למנחה, מפגשים שהדגש הוא על הלימוד, החוויה והבנת היום, ופחות על יציאה ידי חובה של התפילה עצמה.
- **שו"ת** : בהפסקה שבין מוסף ומנחה (או בהזדמנות אחרת במהלך היום), ובמקום שאנשים יעזבו את בית הכנסת – כמובן בהתאם להנחיות – אפשר לקיים שו"ת עם הרב או פאנל עם מנהיגי קהילה אחרים. זאת הזדמנות לשאול כל שאלה, שאולי אין לאנשים את האפשרות או היכולת לשאול בזמנים אחרים.
- **סוף היום בשידור חי** : אפשר לאחר את תקיעת השופר וההבדלה בבית הכנסת במספר דקות, כדי לאפשר הבאת פלאפון או מחשב לאולם התפילה ולשדר את סוף הצום בשידור חי. העיכוב הקל יאפשר גם לאנשים בבית, שנמנע מהם להגיע פיזית לקהילה, להתחבר, בלי חשש של חילול קדושת היום.

* * *

סוכות

- **ערכות יצירה** : הכנת ערכות יצירה לילדים (קופסאות נעליים, יוגורטים וכו') כדי לבנות דגם של סוכה, או להכין קישוטים לסוכה המשפחתית ו/או הקהילתית. את בניית דגמי הסוכה אפשר ללוות בלימוד הלכות סוכה בזום, וכמובן לעשות זאת כתחרות נושאת פרסים.
- **סוכה ציבורית** : שימוש בסוכה ציבורית יעשה עפ"י הרשמה מראש, תוך עמידה בזמנים, כדי לשמור על ריחוק חברתי גם בתוך הסוכה.
- **תפילה מוזיקלית** : תפילות בזום הפכו להיות דבר שבשגרת קורונה בהרבה קהילות. בחול המועד סוכות יש הזדמנות להתכנס לתפילה מוזיקלית, כולל הלל והושענות. יש לחשוב מראש כיצד נוטלים לולב וגם מנגנים בגיטרה, או כל כלי אחר, בו-זמנית.
- **אושפיזין** : בתקופה בה אי אפשר לארח יותר מדי אנשים בסוכה, זאת הזדמנות לארח דמויות אחרות מהעבר, כגון קרובי משפחה, דמויות היסטוריות או גיבורי ישראל מכל התקופות, גברים ונשים. לא חייבים להישאר ברמה של בני אדם, ואפשר גם להציג ספרים שהיינו רוצים להעמיק בהם יותר, מצוות, ערכים וכו'. אפשר כל לילה להכין רשימה אחרת של מי ומה היינו רוצים לארח בסוכתנו.
- **מפגש וירטואלי בסוכה** : פלאי הזום, כולל wifi, מאפשרים יציאה אל הסוכה מבלי להתנתק לגמרי מהאפשרויות הקיימות בתוך הבית. דרך זום אפשר לקיים אירועים קהילתיים כשכל אחד נמצא בסוכה שלו, בסוכת חברים או בסוכה הקהילתית (תוך עמידה בכללים). מה בתכנית?
- **חידון** : חידון Kahoot! או Quizizz כשהמנחה משתף את המסך עם השאלות, וכל אחד בסוכתו מתחבר דרך טלפון נייד ומחשב.
- **שיעור** : שיעור או פאנל בהשתתפות חברי קהילה או אורחים מבחוץ.
- **סרט ודיון** : את הסרט אפשר להעלות לענן ולשלוח קישור, וכך איכות הצפייה תהיה טובה יותר. קובעים זמן להתכנסות חזרה כחמש דקות אחרי סיום זמן הסרט (לדוגמה, אם מתחילים את הפעילות ב-20:00 והסרט הוא של 20 דקות, מתכנסים שוב ב-25:20), ואז מקיימים דיון. אם יש חשבון בזום, אפשר גם ליצור חדרי דיון כחלק מהפעילות, דבר שיאפשר השתתפות גדולה יותר של חברי הקהילה. כדאי שבכל חדר יהיה מנחה (הסבר נוסף על שימוש בחדרים בזום אפשר למצוא ב**קישור כאן**, באנגלית).
- **קונצרט** : מזמינים נגן ו/או זמר כדי להנעים לכם את הערב עם שירי קודש. חשוב לכבות את המיקרופון אצל שאר הצופים כדי לא ליצור חד טכנולוגי, דבר שיעיב על איכות השמיעה אצל כולם.

הכשרת שליחים, מחנכים ורבנים לתפוצות

- **סיור וירטואלי**: בעקבות משבר הקורונה, מוזיאונים רבים ועוד אטרקציות נוספות פתחו את דלתותיהם לציבור הרחב. כאן יש רשימה חלקית ביותר, עם סגנונות שונים של סיורים (אין כאן המלצה, אלא הכוונה ותחילת פיתוח רעיונות):
 - סיור וירטואלי בירושלים עם הרב יעקב מדין ([סרטון יוטיוב](#))
 - [ירושלים 360](#) (עברית ואנגלית)
 - האגודה לטיפוח חברה ותרבות - [מורשת יהודי תימן](#)
 - סיור וירטואלי אינטראקטיבי [בעיר דוד](#) - ירושלים הקדומה (שלל שפות)
 - [Virtual Jewish History Tour](#) (באנגלית, בעיקר הפניות לדפים עם פרטי מידע על מקומות רבים ושונים בעולם היהודי).
- **עלייה לרגל**: בעזרת השליח או מורה דרך מבחוץ, אפשר להשתמש בכלי כמו [Google Earth](#) כדי להדריך אנשים בדרך לירושלים או באופן כללי בישראל. זאת ההזדמנות של שליחים גם להראות מאיפה הם מגיעים בארץ, מקומות אהובים, ולחשוף את פניה היפות של המדינה. לדוגמה, מתן וניני מילנר, שליחי המכון במנצ'סטר, אנגליה, הכינו סיור וירטואלי של שביל ישראל לכבוד יום העצמאות ה-72. הסיור כולל נגיעות אישיות, תמונות, שאלות, מידע על המקום ועוד. בנוסף, יש טופס עם חידון כחלק מהמסע. את המפה ניתן לראות [כאן](#), ואת השאלון [כאן](#).
- **ספר מתכונים**: הכנת ספר מתכונים קהילתי, כשכל מתכון צריך להכיל לפחות אחד משבעת המינים.
- **מי אני ומאין באתי – פרויקט משפחתי**: בסוכות אנחנו יוצאים מבתי הקבע ויוצאים לבתים ארעיים, אבל האם אנחנו יודעים באמת מאיפה הגענו? בעזרת אתרים כמו [בית התפוצות](#), [My Heritage](#) ועוד, וכמובן תוך ראיונות עם קרובי משפחה, אפשר להכין פרויקט משפחתי שמראה את ההיסטוריה של המשפחה. את הפרויקט אפשר לבצע רק כמשימה משפחתית וכהזדמנות במהלך החג לשבת ביחד בסוכה ולשוחח, ואפשר לפתח את זה גם לתערוכה בקהילה (כדאי מאוד להכין תבנית של שאלות ומטלות) או לערב בזום, כשמשפחות מספרות את הסיפור שלהם ומראות תמונות וסרטונים מהעבר.

* * *

שמיני עצרת ושמחת תורה

- **יזכור**: בדומה ליום הכיפורים, הזכרת נשמות הוא חלק מרכזי מתפילות שמיני עצרת. בעקבות המצב וההגבלות, ובדומה למה שהרבה קהילות עשו בפסח ובשבועות, אפשר לערוך תפילת יזכור בזום בערב החג.
- **תפילת גשם**: החלק הייחודי בתפילות שמיני עצרת בהשוואה לימים טובים אחרים הוא תפילת גשם. בעקבות ההגבלות, ייתכן ורבים לא יזכו לשמוע את התפילה הזו בו ביום. כהכנה לתפילה זו, אפשר לבקש מהחזן בקהילה להקליט את התפילה ולשלוח אותה לחברי הקהילה בערב החג, כדי שהם יזכו לשמוע את התפילה, גם אם לא בזמנה. כמובן שיש להדגיש שמשנים לאמירת "משיב הרוח ומוריד הגשם" רק במהלך החג עצמו, כפי שכתבנו בחלק ההלכתי.
- **הקפות**: כפי שכתבנו בחלק ההלכתי, מומלץ השנה לא להעביר את ספרי התורה מיד ליד במהלך ההקפות, אלא להניח אותם על השולחן ולרקוד מסביב. בכל זאת, עדיין אפשר לקיים את חלוקת הכיבודים של פסוקי "אתה הראית" וכן של ההקפות. אמנם לא יחזיקו את הספר, אבל אפשר לכבד אותם שיובילו את מעגל הריקודים. בכל שנה נוהגים לכבד אנשים שונים, והשנה מן הראוי לכבד אנשי חינוך, רפואה, עו"סים וכל מי שעסקו בצרכי ציבור בתקופה הקשה הזו. יש לציין זאת בתחילת הקפה ואולי גם בפרסום לקראת החג.
- **ילדים**: אם לא יתקיימו תפילות כהרגלן, אפשר לחלק דגל ושקית ממתקים לילדים (במקומות שנהגו לחלק בהקפות) לפני החג. בנוסף, לצרף רשימת שירים, סיפור שמתאים להורים לקרוא לילדים, חידונים ועוד, כדי ליצור אווירת שמחה וחגיגת התורה גם בבית.

הכשרת שליחים, מחנכים ורבנים לתפוצות

- **חתנים** : בדומה להקפות, גם כאן אפשר לכבד אנשים שעסקו בצרכי ציבור בתקופת הקורונה. כמובן שבמקומות שמכבדים גם כלות תורה/נשות חיל, הרעיון הוא דומה.
- **הקפות וירטואליות** : בערב החג, או לחילופין במוצאי החג, אפשר לקיים הקפות וירטואליות/הקפות שניות בעזרת הזום. מכינים פלייליסט של שירים, בין כל הקפה דבר תורה קצר של חבר או חברה קהילה, ובסיום – למבוגרים – כל אחד מרים כוסית לחיים בסוכה או בבית!

* * * * *

וּבִכְן תֵּן כְּבוֹד ה' לְעַמֶּךָ
 תְּהִלָּה לִירֵאָיִךְ וְתִקְוָה טוֹבָה לְדוֹרֶשֶׁיךָ
 וּפְתִיחוֹן פֶּה לַמִּיחָלִים לָךְ
 שְׂמִיחָה לְאַרְצֶךָ וְשִׁשׁוֹן לְעִירֶךָ
 וְצִמְיַחַת קֶרֶן לְדָוִד עֶבְדֶּךָ
 וְעֲרִיכַת נֵר לְבֵן יִשִׁי מְשִׁיחֶךָ
 בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.